

УДК 7.038.541

DOI:10.30857/2617-0272.2022.2.12.

КОХАН Н. М.

*Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка, Україна*

ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ ІРОНІЇ У ТВОРАХ УКРАЇНСЬКОГО ЛЕНД-АРТУ

Мета роботи: на прикладі творів, створених на міжнародному симпозіумі ленд-арту «Простір покордоння» у с. Могриця Сумської області, проаналізувати твори, де іронія є головною рисою твору та виявити прийоми її формування.

Методологія. Використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема формальний, семантичний та образно-стилістичний аналіз.

Результати. Встановлено, що іронічні твори ленд-арту мають такі риси: багатозначність, багатоконтекстність, наявність символів, інтертекстуальність, іронічність і принцип гри. Це багато з того, що несе у собі постмодернізм. Іронічні твори ленд-арту представлені у такій формі сучасного мистецтва як перформанс, об'єкт, перформанс+об'єкт. Між іронічним твором ленд-арту та його назвою виділено два типи взаємозв'язку: у назві озвучено те, що створив митець; у назві озвучено щось інше, ніж продемонстровано у творі. Накладаючи прийоми створення іронії у літературних текстах на іронічні твори ленд-арту дійшли до наступного: повтор, парадокс, абсурд, метафора, епітети та гіпербола є мистецькими прийомами формування іронії у творах українського ленд-арту. В одному творі ленд-арту використовується один або декілька прийомів. Загальним прийомом, який є у всіх іронічних творах ленд-арту, виділено контраст (смысловий та візуальний). Смысловий контраст проявляється у: 1. парадоксальної ситуації; 2. невідповідності між заявленим і результатом; 3. амбівалентності. Візуальний контраст як спосіб виразності в образотворчому мистецтві здійснюється за допомогою різниці форм, тону, кольору, фактури, текстури та розміру. У ленд-арті розмірний контраст реалізується ще й як гіперболізація об'єкта. Візуальний контраст у ленд-арті доповнено протилежністю між штучним та природним.

Наукова новизна. Вперше проаналізовано твори українського ленд-арту, де іронія є базовою інтелектуальною емоцією та виділено прийоми її формування.

Практична значущість. З огляду на двоїсту сутність ленд-арту практична значущість дослідження полягає у тому, що вказані прийоми формування іронічних творів ленд-арту розкривають шляхи створення сучасного інтелектуального емоційного довкілля з іронією, як об'єкта дизайнерського проектування та (або) твору сучасного мистецтва.

Ключові слова: іронія, ленд-арт, постмодернізм, постмодерністська іронія, емоційне довкілля, прийом виразності.

Вступ. Історія розвитку ленд-арту в нашій країні починається від поодиноких творів ленд-арту, запропонованих та нереалізованих проєктів, фестивалів ленд-арту й фестивалів, що об'єднують різні види мистецтва. На тлі численних заходів щорічний міжнародний симпозіум ленд-арту «Простір покордоння» в с. Могриця (Сумська область) є найбільш відомим та різноманітним за кількістю художніх експериментів у цій галузі. В 2022 році в червні-липні очікувалася знаменна подія – 25-річчя симпозіуму ленд-арту в Могриці.

Але агресія Росії змінила плани: унікальні твори, що планувались художниками на цей захід будуть створені пізніше.

За період існування міжнародного симпозіуму «Простір покордоння» було продемонстровано багато цікавих думок та ідей, втілених в дивовижних образах. Вони різняться за формою реалізації, смислами та емоційними відтінками, що виникають при їх спогляданні. Найбільш неочікуваною для ленд-арту є іронія. Іронія притаманна мовленню, літературі. Є вона й в творах образотворчого мистецтва (живописі,

графіці), фотографії, творах графічного дизайну (у візуальній рекламі) та, навіть, у архітектурі. Але в ленд-арті твори, в яких прослідковується іронія, досі не були досліджені.

Аналіз попередніх досліджень. Історію виникнення та розвитку українського ленд-арту розкрив Вишеславський Г. [2]. Історію розвитку світового, українського ленд-арту та сутність цього художнього явища досліджувала Кохан Н.М. [5]. З боку літератури, зокрема у творах малої прози, засоби іронії розглядала Калита О. [4]. Способи творення комічного ефекту у мовленні та літературі описані у статті Мороз Л. та Федоряки Л.Д. [7]. Іронія розглядається ними, як один із основних видів комічного.

Узагальнює теоретичні роздуми вітчизняних і зарубіжних науковців щодо іронії як базової категорії у постмодерністичних текстах Гейко С.М. [3]. та Кропивко І.В. [6]. З них філософський аналіз поняття іронії як «фундаментальної універсалії» постмодерну, що дає Гейко С.М. більш широке та передбачає різні форми культури; Кропивко І.В. концентрується на текстах.

Короткий історичний екскурс творів живопису де є іронія, починаючи з Босха І., Брейгеля П. до творів сучасного мистецтва авторів: Ворхола Е. та Савадова А., дає Шумилович Б. [8].

Постановка завдання. Іронія пронизує сучасну культуру, а багатозначність мистецьких творів стає одночасно її відображенням. Іронія присутня і в ленд-арті. Дослідження іронічних творів українського ленд-арту та прийомів їх формування – це необхідний етап осмислення частини такого явища як ленд-арт у просторі світового мистецтва та дизайну. Це має значення як в теорії мистецтва так і в практичних галузях суспільства, зокрема у створенні сучасного інтелектуального емоційного довкілля.

Мета роботи: на прикладі творів, створених на міжнародному симпозиумі

ленд-арту «Простір покордоння» у с. Могриця Сумської області, проаналізувати твори, де іронія є головною рисою твору та виявити прийоми її формування.

Результати дослідження та їх обговорення. «Ключовими» словами цього дослідження є слова «іронія», «ленд-арт» та «постмодернізм».

Іронія як прийом виразності образного мовлення здавна відома і є невід'ємною частиною людського спілкування. «Іронія ... прикидання, удаваність ... висловлення набуває прихованого змісту, відмінного (нерідко – протилежного) від буквального... виявляє розходження наміру і результату, задуму і об'єктивного сенсу у парадоксах пізнавальної і практичної діяльності» [1]. Як естетичну категорію, людство знає іронію з часів Сократа. З цих часів змінювались художні форми іронії та її емоційні відтінки. Кожний етап її розвитку є унікальним та важливим у напрацюванні досвіду світосприйняття для людства, що відобразилося не тільки в мовленні, літературі, але й в образотворчому мистецтві та культурі.

Сучасний світ характеризується філософами як епоха постмодерну (епоха кризи), де світоглядно-мистецьким напрямом є постмодернізм. У постмодернізмі іронія визначена, як «фундаментальна універсалія» (базова категорія), що пронизує всі форми культури, «втрачаючи при цьому свій руйнівний потенціал і стаючи терапевтичною процедурою, глибинною цитатою» [6, С. 21].

Слід пояснити цю цитату в цілому та словосполучення «руйнівний потенціал», що сказано про іронію. Сутність іронії полягає у свідомому «загостренні» деяких понять або цінностей, але її вістря обов'язково спрямоване на щось серйозне. Висміюючи серйозність, іронія дозволяє суб'єктивно вирішувати важкі логічні проблеми, знімаючи емоційну напругу: «...іронічний настрій виступає як гра уяви і розуму, де розумова стурбованість обривається скептично і долається емоційно, поринає від

реальності у світ символу» [3, с. 106]. Іронія завжди негативна; символ – нейтральний за своєю суттю. Символ – це «генерація змісту, яка виражена загальною формою» [3, с. 107]. В процесі об'єднання іронії та символу виникає розумова гра (ігрова дія) яка формує контекст (контексти) та емоційне забарвлює висловлювання або художній твір. «Символ – це рамки умовної ситуації, особлива реальність, іронія – зв'язок цієї реальності з зовнішньою дійсністю» [3, с. 107].

Продовжуючи розмірковувати над частиною вже згадуваної фрази про іронію: «...стаючи терапевтичною процедурою, глибинною цитатою», треба сказати, що рефлексія на «гру» може бути трагічною (несмішною) або комічною. Це залежить від картини світу індивіда та акценту на момент його включення в цю «гру»: людина стає або «жертвою ситуації», або «жартома» підіймається над конфліктом. Останньому сприяє така ознака постмодерністської іронії, як безадресність, тобто вона звертається не до конкретної людини, а до того кого цікавить «гра» і хто хоче грати. В кризовий період це створює «терапевтичний» ефект. Літературний або мистецький твір стає «глибинною цитатою» – «світ, як текст» (Ж. Дерріда). Безадресна постмодерністська іронія є у творах українського ленд-арту.

Ленд-арт, вже само по собі, складне явище з двоїстою сутністю, де твір ленд-арту може бути твором сучасного мистецтва і одночасно об'єктом дизайнерського проектування, але так само твір ленд-арту може бути лише твором сучасного мистецтва. Визначення ленд-арту не розкриває всієї його складності, але фіксує увагу на відчутті природності – основній його складовій: «Терміном «ленд-арт» (від англ. land — земля) позначають твори митців, які створені в довкіллі й (або) у закритому просторі. Довкілля в них складає вагому семантичну і структурно-композиційну частину» [5, с. 88]. Якщо звернути увагу на типологію творів ленд-арту, то можна відчуті різноманітність творів за формою існування. Вони розподіляються на: постійні

та тимчасові (за ознакою часу), де, в свою чергу, тимчасові можуть бути, як просторові, просторово-часові та часові; за ознакою простору – у відкритому або закритому просторі (інтер'єрі)). З них найбільш численну групу утворюють твори ленд-арту, що створені у відкритому просторі (у довкіллі).

Як показала історія симпозіуму ленд-арту «Простір покордоння» – цей захід є творчою лабораторією по дослідженню довкілля, як художнього простору. Рослини, земля, вода та природні явища є матеріалом мистецького твору. Матеріалом мистецького твору також може бути й штучний матеріал та деякі речі.

Однією із іронічних та парадоксальних мистецьких дій у довкіллі, що відбулася на березі ріки Псел є «Консервація туману» (2002) Миколи Журавля (рис. 1). Цієї події передувало спостереження за дивовижними туманами, що літніми ранками та вечорами опускалися на річку та огортали береги «молочним серпанком», то згущуючись, то розріджуючись, створюючи відчуття живої, зовсім незнайомої «форми життя». Безпосередньо процес консервації туману відбувався за необхідними технологічними етапами згідно з реальним процесом консервації, коли заготовляються фрукти та овочі влітку на зиму. Для реалізації задуманого було підготовлено декілька скляних банок розміром один літр, металеві кришки та закатковий ключ. Банки висіли на жердинах, що вишикувалися у річці в один ряд. Рибальський місток виконував функцію столу. Митець стояв серед річки та зачерпував банкою туман, потім закривав банку кришкою й зачочував кришку ключем для консервування.

У цій дії митець поєднав абсолютно різні за змістом символи: річку (місце, яке у побуті не призначене для консервації), консервацію (процес складно сумісний із створенням художнього твору) та туман – атмосферне явище, пара (неістивна речовина, яку консервують). Створена між ціми символами гра формує напругу між

смыслами, що вони несуть. Але певний елемент комічності: консервування серед річки привертає увагу до важливого, що не повідомлено: про красу туману в цьому просторі, яку ми проходимо повз за побутовими турботами. Іншим контекстом цього твору є бажання зберегти цю красу і взяти хоч шматочок від неї собі на згадку. Виникненню наступного контексту сприяють екологічні роздуми про цінність чистого незабрудненого повітря, води та землі. Ще один контекст живлять думи про міру чистоти простору: те що нас оточує ми споживаємо всередину себе. Ця мисль народжує наступний контекст: ми є частиною цього світу; світ єдиний. Контексти з цією інтонацією (+) можливо продовжувати. Але можлива й протилежна інтонація твору (-). Якщо подумати про апокаліпсис (у військовий час це зрозуміле відчуття), що людство створило такі умови життя, що консервування туману або консервування повітря – це спосіб виживання (консервовану воду зараз ми бачимо у кожному магазині). Відносно останнього контексту уява малює таку картину: розбиті й спалені залишки величезних машин у неживій пустелі, як наслідок війни цивілізації і десь недалеко серед усього цього ще залишився оазис, де намагаються зберегти необхідну для життя вологу всіма доступними способами. У цьому напрямку контексти теж можуть розвиватись.

Цікаво, що ця дія у доквіллі «Консервація туману» мала продовження, але вже не як перформанс, а як художній витвір – об'єкт сучасного мистецтва, що нагадував музейний експонат. Для демонстрації банок із туманом М. Журавель випилив щит (стенд) з дерева, на який вони фіксувались за допомогою спеціально створених кріплень. Темне дерево, кілька разів покрите спеціальними розчинами, і шматки темного листового металу, прилаштованого до нього разом із банками, створювали враження чогось цінного, що давно зберігалось, та всі вже забули, що це й навіщо. Але ця конструкція привертає увагу

та змушує згадати значення цих предметів. У одних банках залишилися краплі води, в інших їх немає: вони зникли, випарувалися.

Кожен мистецький твір розглядається крізь призму часу (історії), коли він створювався та демонструвався. Якщо дата створення твору фіксована подія, то місце й час демонстрації можуть змінюватися. Так твір ленд-арту, що формувався у доквіллі, демонструється спочатку у тому місці де задумав митець, а потім у виставковій залі чи галереї. Часто твір ленд-арту не можна перенести туди фізично, тоді у галереї демонструється його фіксація – фото(відео)документація. Перша виставка таких творів відбувається практично відразу, від їх створення, потім організуються ще виставки. І від першої до останньої може пройти досить часу. Огляд твору на першій виставці дозволяє відчутти ті контексти, які художник закладав у свій витвір. На наступних виставках призма часу вже впливає на цей контекст і, в залежності від ментальних та ціннісних змін окремої людини чи спільноти, виникають зміни у смислового та емоційного сприйнятті мистецького твору.

Негативний контекст у сприйнятті фотодокументації процесу «Консервації туману» М. Журавля та «застарілого» стенду з банками та іржавими кришками і є тим прикладом що показує вплив призми часу та її викривлення у відчутті твору, що накладається станом війни. Але десь у спогадах того щасливого мирного життя (автор цієї статті була свідком тієї парадоксальної дії, яка відбувалася рано влітку) знаходяться лише позитивні почуття та емоції, які супроводжували цей витвір.

Незважаючи на всі позитивні (+) та негативні (-) контексти іронія є тією основою на чому базується цей твір. Іронія сприяє формуванню його суперечливого художнього образу, численних контекстів, неоднозначних смислів та асоціацій, що виникають у результаті побаченого. Рівень розкодування твору індивідуальний: він

залежить від інтелектуального, чуттєвого та культурного рівнів розвитку індивідуума.

Крім зчитування смислів твору, аналізу його ідеї, є якість відтворення задуму, якість реалізації – майстерність. Майстерність вказує на естетичний рівень виконання, розширюючи тим самим зацікавлену аудиторію, розкриваючи більше рівнів дешифрування. Це не «рівненько та акуратненько», а максимальне занурення митця у свій задум та інтуїтивне відчуття використання саме тих мистецьких прийомів, які дозволять «фразі» прозвучати тією тональністю, яку необхідно досягти, щоб поєднати та показати природність, іронію та мистецтво. Якщо уявити, що в «Консервації туману» жердини для банок рівні та акуратні (оброблені промисловим способом), то це створювало б зовсім інші відчуття: штучності, прикраси, й за звучанням це був би не звук, а скрегіт; за емоцією – сарказм та й зовсім інші контексти.

Необхідно виділити наступне: дія в тумані так би залишилася гарною візуальною іронічною «фразою», що повисла в повітрі, якби не стенд – «музейний» експонат із законсервованими банками, який зафіксував, «вніс запис» про подію, що відбулася, в «музейний каталог» історії мистецтва. Перфоманс (дія у доквіллі) – це самостійна форма сучасного мистецтва, але перетворення ідеї на іншу форму сучасного мистецтва (стенд – об'єкт) може розглядатися як один із варіантів розвитку експериментів ленд-арту, створених на подібних заходах.

Наступні іронічні твори ленд-арту, що розглядаються в цьому дослідженні не мають другої частини твору (продовження), але вони не менш цікаві.

Об'єкт у доквіллі «Корова» (2002) Олени Осипової та Олександра Педоса умовно можна назвати живопис, який встановлений у природному середовищі, оскільки нагадує підрамник з натягнутим полотном та зображенням на ньому. На «підрамник» зібраний з довгих дерев'яних

жердин, натягнуті смужки білої марлі, що з'єднані між собою нитками – це умовне полотно. На полотні – силует корови. Місце встановлення є місцем випасу стада корів. За змістом усе серйозно. Несерйозний матеріал живопису, яким зроблено зображення – коров'ячий кизяк. Іронія відчувається у контрасті між заявленим художнім образом твору – традиційним олійним живописом та побаченим результатом – зображенням корови, що намальоване кизяком (рис. 2).

Амбівалентні об'єкти ленд-арта «Перекатипале» (2009) Наталі Кохан та «Неперекатипале» (2009) Олега Кохана створюють між собою іронічний вислів (рис. 3). «Перекатипале» являло собою досить велику темну кудлату кулю (діаметром 1,5 м.), зібрану з гілок. Її перекочували з одного місця на інше, спостерігаючи за візуальною взаємодією об'єкта та довкілля. Різні поверхні простору формували різноманітні тональні та кольорові відношення (на траві, на піску, на крейдяній поверхні кар'єру) і створювали багату палітру емоційних відчуттів. Спочування «Перекатипале» з високих місць показало якість його складання – об'єкт встояв від потрясінь. Дія (гра) додала іронічного настрою твору, який змістовно посилив інший об'єкт сучасного мистецтва – «Неперекатипале» (рис. 4). «Неперекатипале» за формою – це куб складений із товстих гілок, пофарбованих білою фарбою. Місця їх спилів покриті жовтою фарбою на одному боці уявної грані та помаранчевою фарбою на другому, ніби до них торкнулися великі кольорові площини (жовта та помаранчева). З верхньої грані білого куба стирчить довга розгалужена гілка (вона не оброблена). Гілка, як крапка в реченні (ствердження, завершення сенсу), що цей об'єкт точно не зможе перекочуватися. Куб стояв на одному місці. У цій парі об'єктів найбільш виражені два компоненти іронії – це контраст (форм, тону, назв та смислів) та гра (у прямому та переносному сенсі). Гра створює настрій,

емоцію, інтелектуальну емоцію, чим і є іронія. Контраст акцентує на символах («єдність та боротьба протилежностей»).

Іронічний зміст твору, коли він розкритий, завжди більш цікавий і значущий, ніж його пряме зображення, тому що іронія збільшує кількість контекстів та загалом формує багатозначність твору. Але для максимального дешифрування необхідно, щоб символи, закладені митцем, так само перебували і у фонових знаннях глядача. Так Олена Мурашко та Олена Каракаптан, створюючи свій твір ленд-арту, зміцнили на мілководді річки Псел витягнуті зелені надувні кулі, що нагадували довгі масивні рослини, які переважно перебували над водою і лише своєю невеликою частиною в неї занурювалися (рис. 5). Течія наводила їх у повільний рух. Об'єкт викликав різні асоціації, переважно, з позитивним забарвленням. Абсурдність ситуації полягала у посадці штучних об'єктів, які за своєю суттю є реді-мейдами (предметами спочатку створеними не з мистецькими цілями) у природне середовище (у річку). Але після того, як мисткині озвучили назву – «Алюмінієві огірки» (2009), у контексті з'явилась напруженість («метал»). Назва «Алюмінієві огірки» запозичена з однойменної пісні Віктора Цоя, в якій один із контекстів був пов'язаний з війною в Афганістані. Метафора, що укладена в назві, неоднозначність тексту пісні та її смислів, нашарувалися на вже наявні смисли в творі ленд-арту. Це не тільки посилює іронію, але й надало їй негативного забарвлення.

Щось схоже на розглянуту вище ситуацію, коли назва твору ленд-арту зміцнює іронію та емоційна реакція глядача коливається від усмішки до напруження, є в роботі Віталія Кохана «Вторгнення» (2008) (рис. 6). Вже сама по собі демонстрація твору є іронічною. Глядачі були запрошені на високий пагорб із листяним лісом. Насилу піднявшись до нього, вони з

подивом виявили, що нижня частина стовбурів у всіх дерев у лісі побілена крейдою, подібно до того, як роблять у селі або в місті навесні та восени як захист від сонячних променів та шкідників. Місце скоєння дії (ліс) та дія (побілка дерев) разом створювали ефект «зависання», потреби «перезавантаження» та роздуми над побаченим. Назва твору («Вторгнення») націлювала глядача на численні контексти (екологічні, соціальні, психологічні тощо), наприклад: нелогічна діяльність людини у природному просторі; діяльність людини настільки масована, що не залишається жодного незайманого місця... Але сьогодні, в період російської агресії, символи набувають іншого – прямого значення «вторгнення».

Пронизлива за своїм звучанням та іронічна за глибиною смислів стоїть поруч із білим крейдяним кар'єром робота «Остання крапля» (2020) Іллі Новгородова (рис. 7). Вгорі великої іржавої водонапірної вежі є така ж іржава, коротка трубочка, що виступає. Очевидно, що з неї виливається вміст, коли башта переповнюється. Художник створив велику блискучу краплю, що звисає з цієї трубочки. Її добре видно в навколишньому середовищі. Цьому сприяють: перебільшення розміру краплі (гіперболізація об'єкта), тональний та текстурний контрасти між іржавою поверхнею вежі та хромованим металом й сонячне освітлення, коли воно буває. Численні контексти можна узагальнити словами, сказаними художником про своє творіння: «Остання крапля – це символ занепокоєння і заклику до поважного і дбайливого ставлення до всіх проявів життя» [9, с. 84].

Робота «Відбитки» (2021) Олега Калашника – це символи, що втілюють давнину та сучасність, які поєднані в одному об'єкті: крейдяний насип та зліпки зубів із гіпсу, які стоматологи роблять індивідуально для кожного пацієнта (рис. 8).

а

б

Рис. 1. «Консервація туману», М. Журавель, 2002 р.: а – перформанс «Консервація туману», с. Могриця Сумської області; б – об'єкт сучасного мистецтва «Консервація туману»

Рис. 2. «Корова», О. Осипова, О. Педос, 2002 р.

Рис. 3. «Перекатиполо», Н. Кохан, 2009 р.

Рис. 4. «Неперекатиполо», О. Кохан, 2009 р.

Рис. 5. «Алюмінієві огірки», О. Мурашко, О. Каракаптан, 2009 р.

Рис. 6. «Вторгнення», В. Кохан, 2008 р.

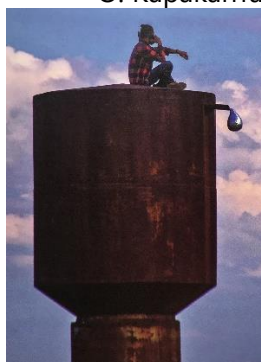

Рис. 7. «Остання крапля», І. Новгородов, 2020 р.

Рис. 8. «Відбитки», О. Калашник, 2021р.

Рис. 1 – рис. 8. Об'єкти у довкіллі, Міжнародний симпозиум ленд-арту «Простір покордоння», с. Могриця Сумської області, Україна

Несподівано було їх побачити у природному середовищі на крейдяному кар'єрі як деталі об'єкта сучасного мистецтва. Залежно від розмірів радіусу насипу ряди зі зліпків були то довшими, то коротшими. Рядів було дванадцять. Митець пояснює свій твір: «Ідентифікація та генетичний код. Шифри та символи. Перетин минулого та сучасного, природного та штучного... Зліпки зубів з гіпсу, що з'являються на меловому полотні, своїми неповторними відбитками залишають питання про тих, хто їх залишив. Ідентифікація теперішнього зі слідами минулого.» [10, с. 160]. Об'єкт асоціативно схожий на цифровий запис древнього народу, чи окремого роду, його розвитку, пересування. У цьому контексті цікавим є співставлення митцем свого твору з українською вишивкою «білим по білому», характерною для цього регіону. Можливо вона теж є таємним цифровим записом. По суті, зліпки зубів є реді-мейдами, але в цьому творі вони представлені не самостійно, а в крейдяному насипу. Поява їх у довкіллі від початку націлює глядача на неординарну ситуацію з численними контекстами.

Твір ленд-арту та назва твору взаємопов'язані між собою (це є і в інших видах мистецтва). Але в іронічних творах назва може формувати додаткове смислове навантаження та посилювати іронію. Між іронічним твором ленд-арту та його назвою виділено два типи взаємозв'язку: перший – у назві озвучено те, що створив художник («Консервація туману», «Корова», «Перекатиполі» та «Неперекатиполе», «Остання крапля»); другий – у назві озвучено щось інше, ніж продемонстровано у творі («Алюмінієві огірки», «Вторгнення»). Другий варіант сприяє багатозначності твору та численності його контекстів.

Враховуючи вищесказане та накладаючи прийоми творення іронії у літературних текстах на іронічні твори ленд-арту прослідковується наступне: озвучення у

назві парадоксальної ситуації (консервації туману) та здійснення її, по суті, є прийомами творення іронії – повтором та парадоксом. Повтором є і багаторазове вибудовування штучних предметів (реді-мейдів) у «Алюмінієвих огірках» (довгих зелених куль) та у «Відбитках» (зліпків зубів). В «Алюмінієвих огірках» використано також прийоми творення іронії – абсурд та метафора. У творі «Остання крапля» – епітети вжито у назві; гіпербола – в перебільшеному збільшенні розміру об'єкта (краплі). Вони ж є і засобами виразності у них.

Також слід зазначити, що на сприйняття твору ленд-арту у природному середовищі впливає освітлення (час доби), атмосферні явища у певний момент часу (погода), як наприклад, «Консервація туману» не виникла б без туману. Все це може посилювати іронічний настрій, або його послаблювати.

Висновки. Аналіз іронічних творів ленд-арту показав, що їм притаманні такі риси: багатозначність, багатоконтекстність, наявність символів, інтертекстуальність, іронічність та супутній іронії принцип гри. Це багато з того, що несе в собі постмодернізм. Відзначено, що сучасний світ (епоха постмодерну) впливає на іронію, вона набуває нових властивостей, стає «базовою універсалією» епохи та пронизує всі форми культури. Основною характеристикою постмодерністської іронії, яка відрізняє її від попередніх форм, є безадресність. Це сприяє терапевтичному ефекту сприймаючого. Іронічні твори українського ленд-арту представлені у такій формі сучасного мистецтва як перформанс, об'єкт, перформанс+об'єкт. Мистецькими прийомами творення іронії в них визначено: повтор, парадокс, абсурд, метафора, епітети та гіпербола. В одному творі ленд-арту використовується один або декілька прийомів. Загальним прийомом, який є у всіх іронічних творах ленд-арту, виділено контраст (смиловий та

візуальний). Як ментальний процес, смисловий контраст в іронічних творах ленд-арту може формуватися за допомогою прийомів творення іронії та виявляється у: 1. парадоксальної ситуації; 2. невідповідності між заявленим (передбачуваним) та результатом; 3. амбівалентності. Візуальний контраст, як засіб виразності в

образотворчому мистецтві здійснюється за допомогою різниці форм, тону, кольору, фактури, текстури та розміру. У ленд-арті розмірний контраст реалізується ще й як гіперболізація (перебільшення розміру) об'єкта. Візуальний контраст у ленд-арті доповнено протилежністю між штучним та природним.

Література

1. Бичко І. Іронія. Філософський енциклопедичний словник. Київ : Абрис, 2002. С. 249–250. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskiy_entsyklopedychnyi_slovyk.pdf
2. Вишеславський Г. Українському ленд-арту 36 років! *Галерея*. 2008. № 3-4 (35/36). С. 9-15.
3. Гейко С.М. Соціокультурний зміст поняття «іронія»: філософський аналіз. *Вісник Черкаського університету*, 2004. С. 104–112. URL: <file:///C:/Users/Kohan/Downloads/adminojs,+N304p104-112.pdf>
4. Калита О. М. *Засоби іронії в малій прозі (кінець XX – початок XXI століття)* : монографія. К. : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. 238 с.
5. Кохан Н. М. Ленд-арт у контексті сучасного ландшафтного дизайну : дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.07 Дизайн. Харківська держ. акад. дизайну і мистецтв. Харків, 2019. 328 с.
6. Кропивко І. В. Постмодерністська іронія і сміх: специфіка і наукова рецепція. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Філологічні науки», 2020. № 2 (20). С. 20–32. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1231439.pdf>
7. Мороз Л., Федоряка Л. Д. Іронія як форма реалізації комічного у художньому творі. Наукове мислення. URL: <http://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/44-chotirnadtsyata-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/253-ironiya-yak-forma-realizatsiji-komichnogo-u-khudozhnomu-tvori>
8. Шумилович Б. Візуальна іронія та укрсуч мистецтво. *Academia.edu*, 2006. С. 78–92. URL: https://www.academia.edu/2564109/%D0%86%D1%80%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%8F_%D1%82%D0%B0_%D1%83%D0%BA%D1%80%D1%81%D1%83%D1%87_%D0%BC%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE
9. XXIII міжнародний land-art симпозіум «Простір покордоння» 020 : каталог. Київ : Shudra Art Collection, 2020. 192 с.

10. XXIV міжнародний land-art симпозіум «Простір покордоння» 021 : каталог. Київ : Shudra Art Collection, 2021. 174 с.

References

1. Bychko, I. (2002) *Ironia. Filosofskiy entsyklopedychnyi slovyk* [Irony. Filosofskiy entsyklopedychnyi slovyk]. Kyiv : Abrys. 249–250. URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskiy_entsyklopedychnyi_slovyk.pdf. [In Ukrainian].
2. Vysheslavskiy, H. (2008) *Ukrainskomu lend-artu 36 rokiv!* [Ukrainian land art is 36 years old!]. *Halereia*. 3-4 (35/36). 9-15. [In Ukrainian].
3. Heiko, S.M. (2004) *Sotsiokulturnyi zmist poniattia «ironia»: filosofskiy analiz*. [Sociocultural meaning of the concept of "irony": a philosophical analysis]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu*. 104–112. URL: <file:///C:/Users/Kohan/Downloads/adminojs,+N304p104-112.pdf>. [In Ukrainian].
4. Kalyta, O. M. (2013) *Zasoby ironii v malii prozi (kinets XX – pochatok XXI stolittia)* [Means of irony in short prose (end of the 20th – beginning of the 21st century)]: monohrafiia. Kyiv : Vydavnytstvo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2013. 238. [In Ukrainian].
5. Kokhan, N. M. (2019) *Lend-art u konteksti suchasnoho landshaftnoho dizainu* [Land Art in the Context of Modern Landscape Design] : *Candidate's thesis*: 17.00.07. Kharkivska derzh. akad. dizainu i mystetstv. Kharkiv. 328. [In Ukrainian].
6. Kropyvko, I. V. (2020) *Postmodernistska ironia i smikh: spetsyfika i naukova retseptsiia*. [Postmodern irony and laughter: specificity and scientific reception]. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia*. Serii «Filolohichni nauky». 2 (20). 20–32. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1231439.pdf>. [In Ukrainian].
7. Moroz, L., Fedoriaka, L. D. *Ironia yak forma realizatsii komichnogo u khudozhnomu tvori*. [Irony as a form of realization of the comic in a work of art]. *Naukove myslennia*. URL: <http://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/44->

[chotirnadtsyata-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/253-ironiya-yak-forma-realizatsiji-komichnogo-u-khudozhnomu-tvori](https://www.academia.edu/2564109/%D0%86%D1%80%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%8F_%D1%82%D0%B0_%D1%83%D0%BA%D1%80%D1%81%D1%83%D1%87_%D0%BC%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE) [In Ukrainian].

8. Shumylovych, B. (2006) Vizualna ironiia ta ukrasuch mystetstvo. [Visual irony and ukrainian modern art]. *Academia.edu*. 78–92. URL: https://www.academia.edu/2564109/%D0%86%D1%80%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%8F_%D1%82%D0%B0_%D1%83%D0%BA%D1%80%D1%81%D1%83%D1%87_%D0%BC%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE. [In Ukrainian].

9. XXIII mizhnarodnyi land-art sympozium «Prostir pokordonnia» 020 [XXIII international land-art symposium «Border space» 020] : kataloh. (2020) Kyiv : Shudra Art Collection. 192. [In Ukrainian].

10. XXIV mizhnarodnyi land-art sympozium «Prostir pokordonnia» 021 [XXIV international land-art symposium «Border space» 021]: kataloh. (2021) Kyiv : Shudra Art Collection. 174. [In Ukrainian].

METHODS OF FORMING POSTMODERNIST IRONY IN THE WORKS OF UKRAINIAN LAND ART

KOKHAN N. M.

Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

The purpose: on the example of works created at the international land art symposium «Border Space» in the village of Mogrytsia of the Sumy region, to analyze the works where irony is the main feature of the work and to identify the methods of its formation.

Methodology. General scientific and special research methods were used, in particular formal, semantic and figurative and stylistic analysis.

Results. It was established that ironic works of land art have the following features: multi-meaning, multi-contextuality, the presence of symbols, intertextuality, irony and the principle of play. This is a lot of what postmodernism entails. Ironic works of land art are presented in such a form of contemporary art as performance, object, performance+object. Two types of relationship are distinguished between an ironic work of land art and its name: the name expresses what the artist created; the title conveys something different from what is demonstrated in the work. Applying the methods of creating irony in literary texts to ironic works of land art, we came to the following conclusion: repetition, paradox, absurdity, metaphor,

ПРИЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПОСТМОДЕРНИСТСКОЙ ИРОНИИ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ УКРАИНСКОГО ЛЕНД-АРТА

КОХАН Н.М.

Сумской государственной педагогической университет имени А. С. Макаренко

Цель работы: на примере произведений, созданных на международном симпозиуме ленд-арта «Пространство пограничья» в с. Могрица Сумской области проанализировать произведения, где ирония является главной чертой произведения и выявить приемы ее формирования.

Методология. Используются общенаучные и специальные методы исследования, в частности формальный, семантический и образно-стилистический анализ.

Результаты. Установлено, что ироничным произведениям ленд-арта присущи следующие черты: многозначность, многоконтекстность, наличие символов, интертекстуальность, ироничность и принцип игры. Это много из того, что несет в себе постмодернизм. Иронические произведения ленд-арта представлены в такой форме современного искусства, как перформанс, объект, перформанс+объект. Между ироническим произведением ленд-арта и его названием выделено два типа взаимосвязи: в названии озвучено то, что создал художник; в названии озвучено что-то другое, чем продемонстрировано в произведении. Накладывая приемы создания иронии в литературных текстах на ироничные произведения ленд-арта пришли к следующему: повтор, парадокс, абсурд, метафора, эпитеты и гипербола являются художественными

epithets, and hyperbole are artistic techniques of irony formation in works of Ukrainian land art. Of these, one or more methods are used in one work of land art. Contrast (semantic and visual) is highlighted as a common technique found in all ironic works of land art. Semantic contrast is manifested in: 1. a paradoxical situation; 2. discrepancy between the declared and the result; 3. ambivalence. Visual contrast as a way of expressiveness in visual arts is carried out with the help of differences in form, tone, color, texture and size. In land art, visual contrast is also realized as a hyperbolization of the object. The contrast between artificial and natural is added to the visual contrast.

Scientific novelty. For the first time, the works of Ukrainian land art where irony is a basic intellectual emotion were analyzed and the methods of its formation were highlighted.

Practical significance. Given the dual essence of land art, the practical significance of the study is that the indicated methods of forming ironic works of land art reveal ways of creating a modern intellectual emotional environment with irony, as an object of design and (or) a work of contemporary art.

Keywords: *irony, land art, postmodernism, postmodern irony, emotional environment, expressiveness.*

приемами формування іронії в произведениях українського ленд-арта. Из них в одном произведении ленд-арта используется один или несколько приемов. Общим приемом, который есть во всех ироничных произведениях ленд-арта выделен контраст (смысловый и визуальный). Смысловой контраст проявляется в: 1. парадоксальной ситуации; 2. несоответствии между заявленным и результатом; 3. амбивалентности. Визуальный контраст, как способ выразительности в изобразительном искусстве осуществляется с помощью разницы форм, тона, цвета, фактуры, текстуры и размера. В ленд-арте размерный контраст реализуется еще и как гиперболизация объекта. В визуальный контраст добавлена противоположность между искусственным и природным.

Научная новизна. Впервые проанализированы произведения украинского ленд-арта, где ирония является базовой интеллектуальной эмоцией и выделены приемы ее формирования.

Практическая значимость. Учитывая двойственную сущность ленд-арта, практическая значимость исследования состоит в том, что указанные приемы формирования иронических произведений ленд-арта раскрывают пути создания современной интеллектуальной эмоциональной окружающей среды с иронией, как объекта дизайнерского проектирования и (или) произведения современного искусства.

Ключевые слова: *ирония, ленд-арт, постмодернизм, постмодернистская ирония, эмоциональная окружающая среда, прием выразительности.*

ІНФОРМАЦІЯ
ПРО АВТОРА

Кохан Наталя Михайлівна, канд. мист., старший викладач кафедри образотворчого мистецтва, музикознавства та культурології, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, ORCID 0000-0003-2283-0761, **e-mail:** kokhannata@gmail.com

<https://doi.org/10.30857/2617-0272.2022.2.12>

Цитування за ДСТУ: Кохан Н. М. Прийоми формування постмодерністської іронії у творах українського ленд-арту. *Art and design*. 2022. №2. С. 151-161.

Citation APA: Кохан, Н. М. (2022) Прийоми формування постмодерністської іронії у творах українського ленд-арту. *Art and design*. 2. 151-161.